

законодавстві України. Це було зумовлено багатьма причинами: дуалізмом виконавчої влади і послабленням повноважень глави держави у парламентсько-президентській республіці в 2006-2010 рр. і залежністю Ради міністрів АРК у питаннях своєї організації та діяльності одночасно від Верховної Ради АРК, Президента України і Кабінету Міністрів України тощо. Очевидно, що нині, після прийняття Закону України «Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим» і низки інших нормативно-правових актів, АРК має більш активно використовувати не лише власний нормотворчий, а й нормопроектний потенціал, апелюючи до суб'єктів законодавчої ініціативи, насамперед до Президента України, щодо внесення вкрай необхідних для розвитку автономії законопроектів, покликаних забезпечити успішний соціально-економічний і гуманітарний розвиток Автономної Республіки Крим в умовах викликів сьогодення.

Список використаної літератури:

1. Джерела конституційного права України: Монографія / Відп. ред. акад. Ю.С. Шемшученко і О.І. Ющик. – К., 2010.
2. Копиленко О.Л. Конституція Автономної Республіки Крим: проблеми прийняття, затвердження, реалізації. – К., 2001.
3. О порядке опубликования и вступления в силу нормативно-правовых актов Верховной Рады АРК и Совета министров АРК: Положение, утв. Постановлением Верховной Рады АРК от 21.04.1994 // Сборник нормативно-правовых актов АРК. – 1999. – № 4. – Ст. 335.
4. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підруч. / За заг. ред. В.Л. Федоренка. – К., 2011.
5. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 грудня 1998 р. // ВВР. – 1999. – № 5. – Ст. 43.
6. Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: Указ Президента України від 15 листопада 2006 р. № 970 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 47. – Ст. 3123.
7. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим: Закон України від 16 червня 2011 р. // ВВР. – 2012. – № 2-3. – Ст. 3.
8. Федоренко В.Л. Правовий режим власності Автономної Республіки Крим у контексті новелізації національної правової системи // Правова реформа в Україні: Матеріали II міжвуз. наук.-теорет. конф. – К., 2010. – С. 10-13.
9. Швачка Г.О. Правова природа нормативних актів Автономної Республіки Крим: Дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2004.

Надійшла до редакції 24.05.2012

ХРИСТОВА Ю.В., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 341.244

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКРЕМІ ГРУПОВІ ЗЛОЧИННИ

Статтю присвячено пошуку шляхів забезпечення реалізації в Україні положень міжнародних договорів у сфері протидії злочинності щодо відповідальності за окремі групові злочини.

Ключові слова: міжнародний договір, протидія злочинності, груповий злочин, організована злочинна група.

Статья посвящена поиску путей обеспечения реализации в Украине положений международных договоров в сфере борьбы с преступностью об ответственности за некоторые групповые преступления.

Ключевые слова: международный договор, борьба с преступностью, групповое преступление, организованная преступная группа.

The article is devoted to the search of ways of providing of realization in Ukraine of positions of international agreements in the field of fight against criminality about responsibility for some group crimes.

Keywords: international agreement, fight against criminality, group crime, organized criminal group.

У сучасному міжнародному співтоваристві все більшої значимості набуває загальносвітовий правопорядок, що повинен забезпечити безпеку держав та їх співробітництво на підставі норм міжнародного права та відповідних правових систем. У процесі трансформації норм міжнародних договорів щодо протидії злочинності у кримінально-правові норми не завжди враховуються всі особливості складів злочинів, що сформульовані в них. Особливо це стосується ознаки вчинення злочину групою осіб, на які спеціально вказують деякі з них. Це, у свою чергу, зумовлює проблему застосування в Україні міжнародних договорів щодо відповідальності за окремі групові злочини, які є більш суспільно небезпечними. Адже злочинна діяльність групи об'єднує зусилля декількох осіб і спрямовує їх на досягнення злочинних наслідків, які є більш істотними, ніж ті, що могли бути спричинені діями однієї особи за таких обставин. Зазначене вище зумовлене тим, що співучасники, діючи в умовах ризику, усвідомлюють підтримку один одного й розраховують на неї. Це дає їм змогу наважитися вчинити більш небезпечно посягання. Саме у групі найбільш інтенсивно відбувається процес передавання злочинного досвіду. Крім того, у злочинній групі значно більшою є можливість приховування злочину та його слідів, так само як і рівень захищеності її учасників від викриття та притягнення до відповідальності. В Україні значну частину тяжких та особливо тяжких злочинів вчинено групою осіб. Тому кримінально-правові норми щодо відповідальності за групові злочини становлять не тільки науковий, але й практичний інтерес.

За таких умов особливо важливого значення для успішної протидії проявам групової злочинності набувають сформульовані в міжнародних договорах заходи кримінально-правового впливу, які були апробовані в зарубіжних країнах та довели свою ефективність.

Розробкою теорій міжнародних договорів, співвідношення міжнародного і національного права займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як І.П. Бліщенко, М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, В.Н. Денисов, А.І. Дмитрієв, В.І. Євінгов, Г.В. Ігнатенко, Н.Ф. Кузнецова, Д.Б. Левін, І.І. Лукашук, О.О. Мережко, Н.В. Миронов, Р.А. Мюллерсон, О.М. Талалаєв, Г.І. Тункін, С.В. Черніченко, В.Л. Чубарев та інші. Зазначені науковці зробили суттєвий внесок у дослідження вказаної проблематики. В той же час питанню забезпечення застосування в Україні міжнародних договорів щодо відповідальності за окремі групові злочини в науковій літературі приділено недостатньо уваги, що зумовило актуальність теми даного дослідження.

З огляду на це метою даної статті є розв'язання комплексного наукового завдання з позицій сучасних досягнень науки конституційного, міжнародного та кримінального права щодо конкретизації положень міжнародних договорів про відповідальність за окремі групові злочини та вироблення на цій основі пропозицій для забезпечення їх застосування в Україні.

Основне призначення міжнародних договорів щодо протидії злочинності, як правило, зводиться до регулювання міжнародного співробітництва у цій сфері. В Україні ці питання регулюються кримінально-процесуальним законодавством. Кримінально-правові приписи, які містяться в аналізованих міжнародних договорах, не є кримінально-правовими нормами у прийнятому в українській правовій системі значенні, оскільки вони звернені до держав-учасниць. При цьому кримінально-правові приписи міжнародних договорів щодо протидії злочинності покликані лише одноманітно визначити злочини, у протидії яким здійснюється співробітництво, в усіх правових системах держав-учасниць. Це, у свою чергу, забезпечує дотримання принципу подвійної криміналізації, тобто створює умови для визнання відповідного діяння злочином у державі, що запитує, та державі, що запитується. Саме тому міжнародно-правові договори закріплюють обов'язок держави визнати певну групу діянь кримінально караними.

Такі договори повинні проходити через процедуру ратифікації, оскільки вони містять положення, які стосуються прав і свобод людини та громадянина [1]. Згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [2]. Проте не всі їх норми щодо протидії злочинності можуть бути у повному обсязі реалізовані у вітчизняному законодавстві. Це зумовлено як особливостями правового регулювання питань протидії злочинності у внутрішньому праві, так і специфікою взаємодії міжнародного та внутрішнього права.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу (далі – КК) України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом. Далі, в ч. 1 ст. 3 того ж кодексу зазначено, що

законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права [3].

Таким чином, відповідно до внутрішнього законодавства України кваліфікація діянь як злочинних можлива виключно на підставі КК України. Це зумовлює обов'язковість імплементації в національне законодавство про кримінальну відповідальність відповідних положень міжнародних договорів щодо зобов'язання України визнати злочинними ті чи інші діяння. На виконання таких зобов'язань Верховна Рада України, як правило, приймає закони про внесення відповідних змін до Кримінального кодексу, але не в тому обсязі, як це передбачено в міжнародних договорах. Це викликало проблему щодо можливості застосування в Україні міжнародних договорів щодо протидії злочинності. Зокрема, деякі з них не можуть бути виконані в частині притягнення винних до кримінальної відповідальності, оскільки в КК України відсутні відповідні зміни.

На сьогодні в Україні діє декілька десятків міжнародних договорів щодо протидії злочинності, в деяких спеціально вказано на потребу враховувати державами-учасниками обставину вчинення злочинів групою осіб при кваліфікації злочинів і навіть криміналізувати участь у таємній змові для вчинення деяких з них. В законодавстві України про кримінальну відповідальність у цілому знайшли своє відображення основні вимоги міжнародних конвенцій у сфері протидії злочинності, проте деякі з них залишилися поза увагою законодавця.

Так, наприклад, у ст. 3 Конвенції Організації Об'єднаних Націй (далі –ООН) про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин йдеться про те, що сторони забезпечують, щоб їхні суди та інші компетентні органи, які мають юрисдикцію, могли брати до уваги як обставини, що обтяжують правопорушення, визнані такими цією Конвенцією, так і фактичні обставини – вчинення злочину організованою злочинною групою, а також участь особи, яка вчинила злочин, в інших видах міжнародної організованої злочинної діяльності [4]. Проте в розділі XIII КК України не всі статті, в яких передбачено відповідальність за злочини, визначені у Конвенції, містять склад злочину з такою обтяжуючою обставиною, як вчинення його організованою злочинною групою. Наприклад, у ст. 310 КК України не передбачений кваліфікований склад злочину за ознакою вчинення його організованою злочинною групою [3]. Крім того, в даному розділі КК України відсутній склад злочину з такою обтяжуючою обставиною, як участь правопорушника в інших видах міжнародної організованої злочинності.

Крім зобов'язання держав-учасниць брати до уваги вказані вище фактичні обставини при кваліфікації злочинів, у міжнародних договорах йдеться про криміналізацію участі у деяких злочинних групах.

Так, у ст. 5 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності передбачено зобов'язання держав-учасниць криміналізувати участь в організованій злочинній групі. Так, кожна держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних такі діяння, коли вони вчиняються навмисно. Зокрема, діяння будь-якої особи, яка, усвідомлюючи мету і загальну злочинну діяльність організованої злочинної групи або її наміри вчинити відповідні злочини, бере активну участь у злочинній діяльності організованої злочинної групи; інших видах діяльності організованої злочинної групи, усвідомлюючи, що її участь сприятиме досягненню вищезгаданої злочинної мети; організацію, керівництво, пособництво, підбурювання, сприяння або надання по-рад щодо серйозного злочину, вчиненого за участю організованої злочинної групи [5].

Крім того, у ст. 6 Додаткової конвенції ООН про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, схожих з рабством, йдеться про зобов'язання сторін криміналізувати у національному законодавстві «участь у таємній змові для вчинення будь-якого діяння, передбаченого у цій Конвенції» [6].

У Міжнародній конвенції про боротьбу із захопленням заручників передбачено зобов'язання держав співпрацювати у сфері запобігання передбаченим у Конвенції злочинам шляхом вжиття заходів щодо припинення на їх території незаконної діяльності груп та організацій, які підбурюють, організовують або беруть участь у вчиненні актів захоплення заручників (п. а ст. 4) [7].

У ст. 4 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації вказано,

що держави-учасниці осуджують всяку пропаганду і всі організації, які ґрунтуються на ідеях або теоріях переваги однієї раси чи групи осіб певного кольору шкіри або етнічного походження, намагаються виправдати або заохочують расову ненависть і дискримінацію в будь-якій формі, і зобов'язуються вжити негайних і позитивних заходів, спрямованих на викоренення всякого підбурювання до такої дискримінації чи актів дискримінації. З цією метою вони відповідно до принципів, поданих у Загальній декларації прав людини, і прав, викладених у ст. 5 цієї Конвенції, серед іншого, оголошують злочином надання будь-якої допомоги для проведення расистської діяльності, включаючи її фінансування. Крім того, оголошують протизаконними і забороняють організації, а також організовану і всяку іншу пропагандистську діяльність, які заохочують расову дискримінацію та підбурюють до неї, і визнають участь у таких організаціях чи в такій діяльності злочином, що карається законом [8].

Відповідно до ст. 6 Конвенції ООН про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб дії, вчинені навмисно, розглядалися внутрішнім законодавством як злочини, а саме, серед іншого, об'єднання або змова з метою вчинення, замах на вчинення, пособництво, підмова, сприяння і поради щодо вчинення будь-якого із злочинів, визначених відповідно до цієї Конвенції [9].

У Конвенції ООН про попередження злочину геноциду та покарання за нього також йдеться про криміналізацію «змови з метою вчинення геноциду» (ст. 3) [10].

Слід зауважити, що механізм імплементації міжнародних конвенцій проти злочинності є одним з найбільш складних і водночас найбільш практично значимим аспектом міжнародного та національного кримінального права. Юридично його не врегульовано. Дійсно, після ратифікації Україною конвенції входять до системи міжнародного права, але їх положення не завжди імплементуються до національного законодавства про кримінальну відповідальність.

На жаль, в аналізованих вище конвенціях щодо протидії злочинності прямо не вказано на обов'язок кожної держави-учасниці надати, наприклад, Генеральному секретарю ООН тексти своїх законів, які забезпечать реалізацію їх положень на національному рівні, як це зроблено у ст. 6 Керівництва для законодавчих органів щодо здійснення Конвенції ООН проти корупції [11].

Важливість і необхідність для України апробованих в інших державах інструментів, які довели свою ефективність у протидії злочинності, важко переоцінити.

Вважаємо, що одним із напрямів вирішення питання застосування в Україні кримінально-правових приписів міжнародних договорів у сфері протидії злочинності щодо відповідальності за окремі групові злочини може стати нормативна регламентація порядку імплементації їх норм шляхом розробки та прийняття законопроекту «Про порядок реалізації міжнародних правових актів у правовій системі України».

Список використаної літератури:

1. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. // ВВР. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
2. Конституція України: за станом на 1 січн. 2010 р. – Офіц. вид. – К., 2010.
3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua:80-0/pls/zweb/webprok4_1?id=&pf3511=15041.
4. Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20.12.1988 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096.
5. Проти транснаціональної організованої злочинності: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 15 листопада 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.
6. Об упразднении рабства, работорговли и институтов и обычаев, сходных с рабством: Дополнительная конвенция от 7 сентября 1956 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_160.
7. Про боротьбу із захопленням заручників: Міжнародна конвенція від 17 грудня 1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_087.
8. Про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: Міжнародна конвенція від 7 березня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_105.
9. Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом: Конвенція від 8 листопада 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_029.

10. О предупреждении преступления геноцида и наказании за него: Конвенция Организации Объединенных Наций от 9 декабря 1948 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_155.

11. Проти корупції: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31.10.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

Надійшла до редакції 19.06.2012

ГРАБИЛЬНИКОВА О.А., викладач
(Дніпропетровський національний
університет ім. Олеся Гончара)

УДК 342.8

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВИБОРЦІВ В УКРАЇНІ

Відповідно до розвитку виборної демократії в різні періоди української державності розглянуто історичні етапи становлення й розвитку інституту виборців в Україні.

Ключові слова: вибори, виборці, право голосу, давня демократія, форми виборної демократії, звичаєве право, загальне виборче право, цензи, виборча система.

В соответствии с развитием избирательной демократии в разные периоды украинской государственности рассматриваются исторические этапы становления и развития института избирателей в Украине.

Ключевые слова: выборы, избиратели, право голоса, древняя демократия, формы избирательной демократии, обычное право, всеобщее избирательное право, цензы, избирательная система.

In this paper, respectively, the development of electoral democracy in different periods of the Ukrainian state are considered historical stages in the development of the Institute of voters in Ukraine.

Keywords: election of, voters, voting, ancient democracy, electoral Forms of democracy, usual right, universal electoral right qualification, election system.

Із проголошенням України суверенною, демократичною, соціальною та правовою державою надзвичайної актуальності набувають проблеми дослідження демократичного волевиявлення громадян, яке відповідно до ст. 69 Конституції здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії. Пріоритетними формами безпосередньої демократії визнаються вибори і референдуми, на яких право голосу мають виборці – громадяни України, які на день їх проведення досягли вісімнадцяти років і є дієздатними, тобто володіють виборчими правами. При цьому право голосу визнається вагомою конституційною гарантією функціонування демократії, фактично чи не єдиним можливим каналом безпосередньої реалізації народного суверенітету [5, с. 508].

У вітчизняній правовій науці існують різні підходи щодо визначення предмета правового регулювання виборчого права – від власно виборчих відносин до системи норм, які регулюють суспільно-політичні відносини, пов'язані з використанням усіх форм безпосередньої демократії і навіть усіх відносин, пов'язаних зі здійсненням безпосередньої демократії, безпосереднього народовладдя [1, с. 5].

У цьому контексті особливої уваги набуває вивчення самобутності державно-правового розвитку України, осмислення історико-правової спадщини виборності в Україні, процесу інституціоналізації виборчого права України та формування дійсно демократичного виборчого законодавства України в сучасних умовах

Питання історичних витоків, становлення та розвитку виборчого права, інституту виборів, а з ними й інституту виборців в Україні, досліджувались у загальному плані у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких В.Д. Гончаренко, О.А. Гавриленко, В.С. Журавський, В.М. Кампо, В.В. Копейчиков, О.Л. Копиленко, М.Л. Копиленко, О.М. Мироненко, В.С. Макаруч, В.Ф. Погорілко, А.Й. Рогожин, М.І. Ставнійчук, П. Стецюк, А.А. Танин-Львов, П.П. Толочко, В.Л. Федоренко, М. М. Страхов, Б.А. Страшун, Ю.С. Шемшученко, В.М. Шапо-

